

Nowe dane o występowaniu gatunków z rodzaju *Dyschirius* BON.
(*Coleoptera: Carabidae*) w środkowo-wschodniej Polsce
z uwzględnieniem związanych z nimi kusakowatych z rodzaju
Bledius LEACH (*Coleoptera: Staphylinidae*) *

New data on the occurrence of the *Dyschirius* BON. species (*Coleoptera: Carabidae*) in Central-Eastern Poland with regard of the staphylinids from the genus *Bledius* LEACH (*Coleoptera: Staphylinidae*) associated with them

PAWEŁ SIENKIEWICZ¹, BERNARD STANIEC²

¹Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań;
carabus@au.poznan.pl

²Zakład Zoologii Instytutu Biologii UMCS, ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin;
bledius@wp.pl

ABSTRACT: New data of 11 *Dyschirius* species (*Coleoptera: Carabidae*) inhabiting the various moist biotopes in Central-Eastern Poland are given. Among the listed carabids, *D. gracilis* and *D. neresheimeri* are the most interesting beetles, and 7 species are recorded for the first time from the study regions. The *Dyschirius*–*Bledius* associations are also analysed. The trophic associations of the 9 *Dyschirius* species with the 18 *Bledius* species are described. Many unknown so far the *Dyschirius*–*Bledius* associations were discovered.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Carabidae*, *Staphylinidae*, *Dyschirius*, *Bledius*, faunistic, co-occurrence, C-E Poland.

Wstęp

Rodzaj *Dyschirius* BONELLI obejmuje na świecie ponad 300 gatunków występujących prawie na wszystkich kontynentach z wyjątkiem Antarktydy. Z Polski dotychczas wykazano 22 gatunki, wśród których niemal wszystkie związane są z brzegami różnego typu wód (rzek, jezior, stawów, glinianek czy wybrzeży morskich). Tylko nieliczne gatunki – np. *Dyschirius globosus*

* Druk pracy w 20% sfinansowany przez Katedrę Ochrony i Kształtowania Środowiska AR w Poznaniu, ze środków przyznanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na realizację grantu nr 2 P06R06630.

(HERBST), choć występują często w znacznej odległości od zbiorników i cieków wodnych, to jednak zawsze w wilgotnych lub umiarkowanie wilgotnych miejscach (CSIKI 1927; BURAKOWSKI i in. 1973; HURKA 1996; PLEWKA 1970).

Charakterystyczne dla drapieżnych gatunków z rodzaju *Dyschirius* są ich powiązania troficzne z licznymi gatunkami chrząszczy (*Coleoptera*) z rodzajów: *Heterocerus* FABR. (*Heteroceridae*), *Carpelimus* SAM., *Platystethus* MANN. i *Bledius* LEACH (*Staphilinidae*) jako potencjalnymi ofiarami (PAULIAN 1943; LINDROTH 1945; PLEWKA 1970; CROWSON 1981; HURKA 1996). Specjalizacja pokarmowa u drapieżnych *Carabidae* jest zjawiskiem niezbyt często spotkanym (KRYZHANOVSKIJ 1983). Dla omawianych biegaczowatych wymienione grupy chrząszczy stanowią często podstawową bazę pokarmową – zarówno ich postacie doskonałe, jak i różne stadia przedimagonalne (LARSEN 1936; PLEWKA 1970; CROWSON 1981).

Spośród wyżej wymienionych, najczęściej opisywaną jest zależność troficzna występująca pomiędzy gatunkami z rodzaju *Dyschirius* i *Bledius*. Takie relacje opisano dotychczas w przypadku ponad 50 gatunków biegaczowatych z rodzaju *Dyschirius* i ponad 80 gatunków kusakowatych z rodzaju *Bledius* (HERMAN 1986). Nie są to zwykle zależności obligatoryjne na zasadzie: jeden gatunek biegacza odżywia się wyłącznie określonym gatunkiem kusaka. Jedynie *Dyschirius arizonensis* PUEL i *D. curvispinus* PUTZ. obserwowano razem tylko z jednym gatunkiem z rodzaju *Bledius*.

Niniejsza praca ma na celu uzupełnienie informacji faunistycznych o występowaniu biegaczowatych z rodzaju *Dyschirius* w środkowo-wschodniej Polsce z uwzględnieniem towarzyszących im kusakowatych z rodzaju *Bledius*.

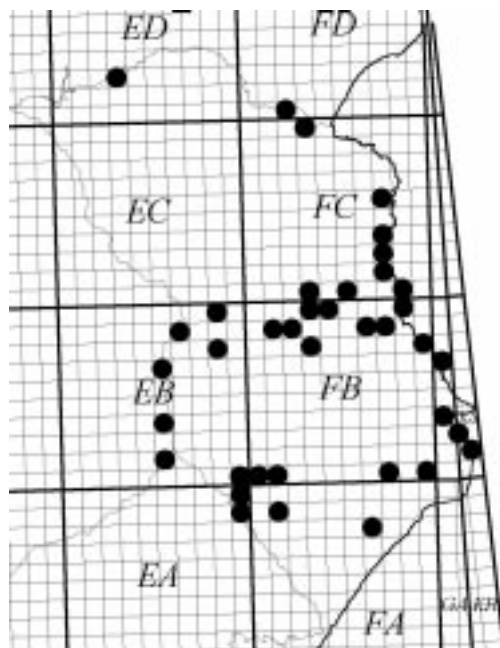
Teren badań i metody

Materiał badawczy gromadzono przy okazji prowadzonych kompleksowych obserwacji dotyczących występowania, ekologii i biologii gatunków kusakowatych z rodzaju *Bledius*, na 49 stanowiskach w środkowo-wschodniej Polsce, w latach 1995–2001 (STANIEC 2001). Według podziału stosowanego w „Katalogu fauny Polski” (BURAKOWSKI i in. 1973) objęły one następujące krainy: Nizinę Mazowiecką, Nizinę Sandomierską, Podlasie, Wyżynę Lubelską oraz Wyżynę Małopolską.

Wymienione kusakowate prowadzą podziemny tryb życia, kopiąc w glebie system rozgałęzionych kanałów. Występują zwykle w koloniach liczących od kilkudziesięciu do nawet kilkunastu tysięcy osobników. O ich aktywności świadczą grudki gleby na powierzchni gruntu (tzw. kretowinki), usuniętej z wnętrza korytarzy podziemnych. Towarzyszące koloniom chrząszcze z rodzaju *Dyschirius* łowiono zarówno na powierzchni gleby (metodą „na upatrzonego”), jak i wybierano z próbek gleby pobranych w terenie razem z różnymi stadiami rozwojowymi gatunków z rodzaju *Bledius*.

Poniżej przedstawiono wykaz miejscowości z kodami UTM, w których prowadzono zbiór materiału faunistycznego i ich rozmieszczenie na badanym obszarze (Ryc.).

Biedrzychów – EB53, Brzeziczno – FB39, Budy – FB70, Bukowiec – EB51, Dąbrowica – EA99, Dołhobrody – FC72, Dorohusk – FB97, Dubienka – GB06, Głodno – EB56, Gródek – GB03, Janowiec – EB68, Jaszczów – FB37, Jelino – FB49, Jezioro Czarne Sosnowickie – FC30, Kamieńczyk – ED32, Kazimierz Dolny – EB68, Kijany – FB28, Klarów – FB37, Kodeń – FC75, Kol. Jaszczów – FB37, Kózki – FD20, Kryłów – KB04, Krzeszów – EA98, Kulczyn – FB68, Łańcuchów – FB37, Łązek Ordynacki – EB90, Łysaków – FB18, Milejów – FB37, Nadrybie – FB78, Nowiny – FC50, Orchówek – FC71, Parchatka – EB89, Pliszczyn – FB18, Podgórz – EB68, Rogów – EB87, Ślipcze – KB02, Sławatycze – FC73, Sobibór – FC80, Staw – FA67, Stulno – FB89, Suszno – FC71, Staw – FA67, Szewce – FB00, Szuminika – FC71, Tyszowce – FB90, Uhańka – GB06, Władysławów - Dychy – FB10, Wólka Biska – FA18, Zabuze – FC39.

Ryc. Teren badań (● – kwadrat UTM, w którym prowadzono badania)

Fig. Areas of investigation (● – UTM squares where the research was carried out)

Wyniki

Wykaz gatunków, terminów odłowu, stanowisk wraz z ogólną charakterystyką ekologiczną oraz dane o współwystępowaniu tych chrząszczy w relacji *Bledius-Dyschirius* zamieszczono w tabeli (Tab.).

Tab. Wykaz gatunków z rodzaju *Dyschirius* odłowionych na obszarze środkowo-wschodniej Polski z uwzględnieniem związanych z nimi gatunków z rodzaju *Bledius*

N – liczba zebranych osobników; **n** – liczba stanowisk, gdzie stwierdzono współwystępowanie określonej pary gatunków *Dyschirius-Bledius*; **WL** – Wyżyna Lubelska; **WM** – Wyżyna Małopolska; **NS** – Nizina Sandomierska; **NM** – Nizina Mazowiecka; **P** – Podlasie; * – krainy, w której dany gatunek stwierdzono po raz pierwszy; + – gatunek z rodzaju *Bledius*, którego wcześniej nie znaleziono razem z podanym gatunkiem z rodzaju *Dyschirius*

List of the *Dyschirius* species collected in central-eastern Poland with regard the *Bledius* species associated with them
N – number of collected specimens of adults; **n** – number of localities with the *Dyschirius-Bledius* association; **WL** – Lublin Upland; **WM** – Małopolska Upland; **NS** – Sandomierz Lowland; **NM** – Mazovian Lowland; **P** – Podlasie; * – new record for the region; + – the *Bledius* species that has not been found with the *Dyschirius* species previously

Gatunek Species	Kraina, kwadrat UTM Region, UTM square	Miesiąc odłowu Month of catch [N]	Współwystępujące gatunki z rodzaju <i>Bledius</i> [n] The <i>Bledius</i> species associated [n]	Biotopy Biotores
1	2	3	4	5
<i>Dyschirius aeneus</i> (DEJEAN, 1825)	P* : FC30, FB89, FC39; WL : GB06, GB03, KB04, KB02;	V–VIII [11]	+ <i>B. cribricollis</i> HEER [1] + <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [1] + <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [3] + <i>B. nanus</i> ER. [2]	Gliniaste i piaszczyste brzegi rzeki, brzeg rozlewiska rzeki, wilgotne pole, torfowisko Clayey and sandy banks of rivers and flood waters, moist fields and peatbogs
<i>D. angustatus</i> (AHRENS, 1830)	NS* : FB00, EA99, EA98;	IV–VI, VIII [10]	+ <i>B. agriculator</i> HEER [1] <i>B. atricapillus</i> (GERM.) [1] + <i>B. defensus</i> FAUV. [1];	Wyrobiska piasku, wilgotne skarpy lessowe, nasłonecznione lub ocienione

1	2	3	4	5
<i>D. angustatus</i> (ciąg dalszy – continued)	WL* : EB68, FB28, FB37, EB89; WM* : EB53;		<i>B. erraticus</i> ER. [3] + <i>B. femoralis</i> (GYLL.) [1] <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [2] <i>B. longulus</i> ER. [1] + <i>B. nanus</i> ER. [1] <i>B. opacus</i> (BLOCK) [6] <i>B. pusillus</i> ER. [1] <i>B. subterraneus</i> ER. [1]	Sand-pits, moist loessic, sun-lit or shaded slopes
<i>D. digitatus</i> (DEJEAN, 1825)	WL : EB87, FA67;	V, VI [4]	+ <i>B. atricapillus</i> (GERM.) [1] + <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [1] + <i>B. nanus</i> ER. [1] + <i>B. tricornis</i> (HBST) [1]	Piaszczyste i lessowe brzegi cieków wodnych Sandy and loessic banks of watercourses
<i>D. globosus</i> (HERBST, 1784)	P* : FC75, FC50, FB39, FC80, FB89; NS : FB00, FB10, FA18; WL : FB96, FB37, EB68, EB87, FB18;	III–IX [26]	+ <i>B. cribricollis</i> HEER [1] + <i>B. erraticus</i> ER. [2] + <i>B. longulus</i> ER. [1] + <i>B. nanus</i> ER. [1] + <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [3] + <i>B. procerulus</i> ER. [1] + <i>B. pusillus</i> ER. [1] + <i>B. subterraneus</i> ER. [4]	Wilgotne lasy i łąki, brzegi wód, starorzeczy, wilgotne piaszczyste, gliniaste i lessowe skarpy, pod korą (okazy zimujące) Humid forests and meadows, water banks, moist, sandy, clayey and loessic slopes, under bark (wintering specimens)

1	2	3	4	5
<i>D. intermedius</i> PUTZEYS, 1846	P: FC71, FB89; NS: EA98; WL: FB97, GB06, EB68, FB37, KB04, EB87, FB37, FB18, GB06; WM: EB51;	IV–VIII [20]	<i>+B. atricapillus</i> (GERM.) [1] <i>B. crassicolis</i> BOISD. [1] <i>B. cribricollis</i> HEER [3] <i>+B. defensus</i> FAUV. [1] <i>B. erraticus</i> ER. [3] <i>B. femoralis</i> (GYLL.) [1] <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [5] <i>B. longulus</i> ER. [1] <i>B. nanus</i> ER. [6] <i>B. opacus</i> (BLOCK) [3] <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [4] <i>B. subterraneus</i> ER. [2] <i>+B. tricornis</i> (HBST) [1]	Piaszczyste i gliniaste skarp rzek, wyrobiska piasku, suche łąki, wilgotne pola, wilgotne skarp lessowe, wilgotny ogród Sandy and clayey slopes, sand-pits, dray meadows, moist fields and gardens moist loessic slopes
<i>D. neresheimeri</i> WAGNER, 1915	P*: FC71;	IX [1]	<i>B. opacus</i> (BLOCK) [1] <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [1] <i>B. subterraneus</i> ER. [1]	Piaszczysty brzeg rzeki Sandy river bank
<i>D. gracilis</i> HEER, 1837	WL*: FB70, GB03, EB87;	IV, VI [4]	<i>+B. atricapillus</i> (GERM.) [2] <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [2] <i>+B. longulus</i> ER. [1] <i>B. nanus</i> ER. [3] <i>+B. tricornis</i> (HBST) [1]	Kopalnie gliny, lessowe zbocze kserotermiczne, lessowe brzegi potoku Clay-pits, loessic xerothermic slopes, loessic stream banks
<i>D. obscurus</i> (GYLLENHAL, 1827)	NM: ED32, WL*: FB37;	V, VIII [2]	—	Piaskownia Sand-pit

1	2	3	4	5
<i>D. politus</i> (DEJEAN, 1825)	P: FB68, FB89, FC39; WL: FB97, GB03, EB68, FB37, KB04, KB02;	IV--VI, VIII [15]	+ <i>B. erraticus</i> ER. [1] + <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [3] <i>B. nanus</i> ER. [1] <i>B. opacus</i> (BLOCK) [2] + <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [2]	Piaskowania, piaszczyste lub gliniaste brzegi rzek, brzeg rozlewiska, wilgotne pole Sand-pit, sandy or clayey river banks, flood water bank, moist field
<i>D. thoracicus</i> (ROSSI, 1790)	P: FC72, FB49, FD20, FC73, FC80, FB89, FC71; NS: EB90; WL*: FB97, EB56, FB37, KB04, FB78, FA67, FB90;	V-IX [39]	+ <i>B. cribricollis</i> HEER [2] + <i>B. femoralis</i> (GYLL.) [1] + <i>B. gallicus</i> (GRAV.) [4] + <i>B. nanus</i> ER. [1] <i>B. opacus</i> (BLOCK) [5] + <i>B. pallipes</i> (GRAV.) [2] <i>B. subterraneus</i> ER. [8] + <i>B. terebrans</i> SCHDTE [1]	Piaszczyste lub gliniaste brzegi rzek, torfowisko przejęciowe, wyrobisko gliny, piaskownie, wilgotne pole Sandy and clayey river banks, transitional moor, clay and sand pits, moist fields
<i>D. tristis</i> STEPHENS, 1827	WL: GB03	VI [1]	—	Piaszczysto-gliniasty brzeg rzeki Sandy-clayey river bank

Podsumowanie

W trakcie przeprowadzonych badań, w środkowo-wschodniej Polsce stwierdzono występowanie 11 gatunków (wyróżnionych spośród 133 osobników) z rodzaju *Dyschirius*, wśród których 7 po raz pierwszy wykazano z objętych eksploracją krain. Informacje te uzupełniają w pewnej części brak aktualnych danych faunistycznych z tego terenu (BURAKOWSKI i in. 1973; PLEWKA 1970). Z uwagi na słaby stan poznania rozszedlenia omawianych chrząszczy, trudno jest też określić (pomijając gatunki wszędzie pospolite) ich stopień częstości występowania w Polsce. Jedynie *D. gracilis* umieszczony jest na „Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce” z kategorią NT – bliski zagrożenia (PAWŁOWSKI i in. 2002). Z niewielu krain (Pobrzeża Bałtyku, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Niziny Mazowieckiej i Śląska Dolnego) znany jest także *D. neresheimeri* (BURAKOWSKI i in. 1973).

Jak już wspomniano we wstępie, gatunki z rodzaju *Dyschirius* odżywiają się m.in. różnymi stadiami rozwojowymi drobnych kusakowatych z rodzaju *Bledius*. Spośród 11 gatunków omawianych biegaczowatych złowionych na badanym obszarze, w przypadku 9 stwierdzono współwystępowanie łącznie z 18 gatunkami chrząszczy z rodzaju *Bledius*. Najwięcej gatunków towarzyszących z tego rodzaju stwierdzono razem z *D. intermedius* (13) oraz *D. angustatus* (11), zaś w odniesieniu do *D. obscurus* i *D. tristis* nie odnotowano ani jednego (Tab.).

W trakcie badań wykryto nie podawane wcześniej w literaturze powiązania *Bledius*–*Dyschirius* (LINDROTH 1945; PLEWKA 1970; HERMAN 1986) (Tab.).

D. aeneus jest gatunkiem słabo związanym z rodzajem *Bledius* (PLEWKA 1970). Dotychczas zaobserwowano jego występowanie razem z *B. fuscipes* i *B. atricapillus* (LINDROTH 1945). Na badanym terenie towarzyszył *B. cribricollis*, *B. gallicus*, *B. nanus* oraz najczęściej *B. pallipes* – gatunkowi charakterystycznemu dla stromych brzegów większych rzek.

D. angustatus występuje razem z wieloma gatunkami z rodzaju *Bledius* (HERMAN 1986). Nowe dane dotyczą: *B. agricultor*, *B. defensus*, *B. femoralis* oraz *B. nanus*. Jednak na badanym terenie najczęściej przypadków współwystępowania tego gatunku odnotowano razem ze związanym z piaszczystymi brzegami wód *B. opacus*.

D. digitatus obserwowany był dotychczas w towarzystwie *B. opacus*, *B. cribricollis*, *B. longulus*, *B. gallicus* i *B. subterraneus* (PLEWKA 1970). W przeprowadzonych badaniach stwierdzono go również w towarzystwie *B. atricapillus*, *B. nanus* i *B. tricornis*.

Na temat występowania *D. globosus* łącznie z wymienioną grupą kusakowatych, nie było do tej pory w literaturze żadnych informacji. Podczas badań stwierdzono jego obecność w koloniach 8 gatunków z rodzaju *Bledius*, najczęściej z przywiązanym do wilgotnych i piaszczystych brzegów wód *B. subterraneus* (Tab.).

Nowe dane o współwystępowaniu *D. intermedius* dotyczą kolejnych 3 gatunków z rodzaju *Bledius* (*B. atricapillus*, *B. defensus*, *B. tricornis*). Wcześniej był wymieniany razem z wieloma innymi gatunkami z tego rodzaju (LINDROTH 1945; PLEWKA 1970). Na badanym terenie najczęściej przypadków współwystępowania tego gatunku odnotowano razem z *B. nanus*, preferującego wilgotne, strome skarpy lessowe lub gliniaste.

D. neresheimeri obserwowano razem z 4 gatunkami z rodzaju *Bledius* (Tab.). Ich związek z wymienionym drapieżnikiem potwierdzają również dane z piśmiennictwa (PLEWKA 1970).

D. gracilis, zgodnie z wcześniejszymi informacjami PLEWKI (1970), obserwowano razem z *B. fiori*, *B. gallicus*, *B. cribricollis* i *B. nanus*. Nowe informacje dotyczą *B. atricapillus*, *B. longulus*, *B. tricornis*. Na badanym terenie najczęściej był obserwowany razem z preferującym wilgotne, strome skarpy lessowe lub gliniaste *B. nanus*.

Do listy gatunków z rodzaju *Bledius*, z którymi stwierdzono współwystępuje *D. politus* należy także dołączyć *B. erraticus*, *B. gallicus* i *B. pallipes*.

Grupę gatunków z rodzaju *Bledius* odnotowanych dotychczas razem z *D. thoracicus* (LINDROTH 1945), należy jeszcze powiększyć o *B. cribricollis*, *B. femoralis*, *B. gallicus*, *B. nanus*, *B. pallipes* i *B. terebrans*. W środkowo-wschodniej Polsce *D. thoracicus* zdecydowanie najczęściej współwystępuje z przywiązanym do wilgotnych i piaszczystych brzegów wód *B. subterraneus* (Tab.).

Według PAULIANA (1943) i HERMANA (1986) układ *Dyschirius*–*Bledius* zależy głównie od ich preferencji środowiskowych oraz zasięgu geograficznego. Tym samym nie są to zależności obligatoryjne, na zasadzie ścisłego powiązania dwu określonych gatunków takiego układu. Teza ta znalazła też potwierdzenie w wyniku przeprowadzonych obserwacji (Tab.). Wykrycie licznych, nie obserwowanych dotychczas gdzie indziej przypadków współwystępowania pary gatunków w relacji *Dyschirius*–*Bledius*, najprawdopodobniej jest związane ze specyficznością ekologiczną badanego terenu. Jedyne w swoim rodzaju zróżnicowanie biotopów, z panującymi w nich czynnikami o charakterze lokalnym, warunkuje występowanie tu swoistych zespołów gatunków badanych owadów (STANIEC 2001). Wiąże się to również z powstawaniem charakterystycznych zależności troficznych pomiędzy gatunkami o podobnych preferencjach środowiskowych. Jest też rzeczą oczywistą, że drugim warunkiem powstawania takich relacji pomiędzy omawianymi owadami jest pokrywanie się na badanym terenie ich zasięgów geograficznych.

SUMMARY

The paper presents the results of faunistic research (carried out during 1995–2001) on the *Dyschirius* BON. species (*Coleoptera*: *Carabidea*) inhabiting the various moist biotopes in Central-Eastern Poland. During the study, 11 species (*D. aeneus*, *D. angustatus*, *D. digitatus*,

D. globosus, *D. intermedius*, *D. neresheimeri*, *D. gracilis*, *D. obscurus*, *D. politus*, *D. thoracicus* and *D. tristis*) were collected. Among them, *D. gracilis* and *D. neresheimeri* are the most interesting beetles, and 7 species are recorded for the first time from the study regions. The *Dyschirius-Bledius* associations were also studied. The associations were recorded in the case of 9 *Dyschirius* species (except of *D. obscurus*, *D. tristis*), and 18 *Bledius* species. The most *Bledius* species were associated with *D. intermedius* and *D. angustatus* (13 and 11 species, respectively). Many *Dyschirius-Bledius* associations unknown so far were discovered in the study area. Comparison of the results with literature data suggests that the *Dyschirius-Bledius* associations are based on habitat preferences rather than on host preference, and that *Dyschirius* is an opportunistic predator that eats what it can catch.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1973: Chrząższe *Coleoptera* – *Carabidae* cz. 1. Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, 2: 1-232.
- CROWSON A. R. 1981: The Biology of *Coleoptera*. Academic Press, London. 802 ss.
- CSIKI E. 1927: *Carabidae: Carabinae* I. *Coleopterorum Catalogus*, vol. 1, pt. 91, 1-648.
- HERMAN L. H. 1986: Revision of *Bledius*. Part IV. Classification of species groups phylogeny, natural history, and catalogue (*Coleoptera, Staphylinidae, Oxytelinae*). *Bull. Am. Mus. Nat. Hist.*, 184: 1-368, 728 figs, 9 tabl.
- HŮRKA K. 1996: *Carabidae* of the Czech and Slovak Republics. Kabourek, Zlín. 565 ss.
- KRYZHANOVSKIJ O. L. 1983: *Žestkokrylye (Rhysodidae, Trachypachidae, Carabidae)* T. I, v. 2. Fauna SSSR, 128. Nauka, Leningrad. 341 ss.
- LARSEN E. B. 1936: Biologische Studien über die tunnelgrabenden Käfer auf Skallingen. Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening i København, 100: 1-231, 66 figs., 23 diagr.
- LINDROTH. H. C. 1945: Die Fenoskandischen *Carabidae* – eine Tiergeographische Studie. I. Schpezialler Teil. *Medd. Goeteb. Mus. Zool. Avd.*, 109: 1-686
- PAULIAN R. 1943: Les Coléoptères. Formes, moeurs, role. Paris. 396 ss., 164 figs., 14 pls.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., Mazur M. 2002: *Coleoptera* – Chrząższe. [W:] Głowaciński Z. (red.): Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PLEWKA T. 1970: Środkowoeuropejskie gatunki z rodzaju *Dyschirius* BON. (*Col.*, *Carabidae*) i ich rozmieszczenie w Polsce. *Fragm. faun.*, 15: 279-342.
- STANIEC B. 2001: Comparative morphology of the development stages of the Polish *Bledius* species (*Coleoptera: Staphylinidae*) with comments on their biology and distribution. UMCS, Lublin. 90 ss. + 382 figs, 8 tabl., source mat. A-F.